

Pastirček Orenček.

Povest. — Spisal Josip Vandot.

1.

Lepe so gorenjske planine s svojimi nebotičnimi vrhovi. Kakor ponosni, grozeči velikani kipé ti vrhovi proti nebu in zró na zelene dolinice globoko pod seboj. Nedostopne, gladke stene, kakor noč črni prepadi in jarki — vse to obuja v človeku grozo in strah. A vkljub temu so krasne te planine. Stopi nanje, dragi moj, in čudil se boš velikanski krasoti, ki se razgrne hipoma pred teboj. Vseokoli diven svet, poln božjega miru in tihe sreče, poln zadovoljnosti in sijajnega življenja. In tedaj boš spoznal, da ti ogromni, kameniti gorski skladi niso tako strašni, kot se ti je dozdevalo na prvi pogled.

Po tem skalovju se plazijo in pasejo plašne divje koze. Težak je lov na nje. Lovec mora biti hladnokrven in neprestano mora zreti mirno smrti v obraz. Mogoče se plazi dan in noč po ozkih policah, preden se približa divjim kozam. Prestati mora mraz, sneg in vihar, in šele po dolgem trudu mu pade plen v roke. A divji lovci se ne strašijo tega. Strast jim je že prešla tako globoko v kri, da se ne morejo krotiti. Dobro vedo, da preži na nje dvojna nevarnost: grozna smrt v črnem prepadu ali pa gozdar s svojimi lovci. A divji lovec ljubi nevarnost. Zato se ne meni ne za gozdarja, ne za njegove lovce. Prekanjen, kakor je, se izmuzne preganjalcem in se jim smeje v pest. A dostikrat se je že dogodilo, da so zasačili lovci drzne lovske tatove. In tedaj se je vnela pravcata bitka. Padalo je na obeh straneh in kri je curljala po belih, gladkih skalah.

V današnjih časih je le še malo takih divjih lovcev. A v tistih časih — pred osemdesetimi leti — niso bili redkost. Vojaška služba je trajala tedaj desetletja. Mladi fantje so se tresli pred njo, in kakor hitro so zavohali, da nameravajo priti iz mesta biriči, so zbežali od doma in so se skrivali v gorah. In biriči so jih lovili in iskali kroginkrog. A fantje so se skrivali v nepristopnih gorskih kotanjah mesece in mesece. Živili so se večinoma od divjačine, ki so jo streljali skrivaj. Kajti bali so se gozdarja in njegovih lovcev, da jih ne zaloté na prepovedanem potu.

Tisto pomlad pred sedemdesetimi leti pa so vendar ulovili biriči dvajset fantov v vasi Borovcu, ležeči pod strmimi snežniki. Kar naskrivaj so prišli ponoči, pa so zasačili fante na domu. Vlekli so jih v prostorno županovo hišo in so jih zaprli tam. Drugo jutro navsezgodaj pa so jih odvedli iz vasi. Matere in sestre so jokale, a očetje so stiskali pesti, gledaje za svojimi krepkimi sinovi. Saj so vedeli, da jih ne vidijo dolgo, dolgo več. Tam je besnel na Laškem krvavi boj in tja so vlekli biriči fante. Fantje so gledali na svojce. Mahali so s svojimi okrašenimi klobuki in so vriskali, dasi so jim bile oči solzne. Biriči so stopali s pripravljenimi puškami pred njimi, za njimi in ob njih.

V zadnj vrsti je stopal mlad, krepak fant, ki je dopolnil komaj osemnajsto leto. Njega je držal za roko deček kakih štirinajst let. Neprenehoma je jokal deček in je govoril z žalostnim glasom: »Jernej... Jernej...« A fant se ni zmenil dosti zanj. Govoril je z ženo, ki je šla vstric njega in je ihtela bridko.

»Ne jokajte, mati,« je govoril mladi fant. »Saj mogoče ne bo hudega. Vrnem se morda še prej, kakor vi mislite... Ne jokajte, mati.«

A mati se ni mogla utolažiti. »Ne vrneš se, Jernej, ne vrneš se,« je odgovarjala med bridkim jokom. »Vojska je krvava, in kdo se je še vrnil iz vojske? Jernej, ubogi moj Jernej, kam te ženejo?«

V tem so prišli fantje do konca vasi. Biriči so napodili vaščane nazaj. Še enkrat so zamahnili fantje s klobuki in potem so krenili okrog ovinka. Zapeli so pesem, ki se je razlegala kakor obupen jok po gorski dolinici in je trgala srce in dušo. Samo deček se je še oklepal Jernejeve roke in je stopal kraj njega. A tedaj je stopil k njemu dolg in kosmat birič in ga je potegnil nazaj.

»Z Bogom, Jernej!« je zaklical deček in je zaplakal na glas. »Oj, z Bogom, Jernej...«

Jernej mu je pomignil z roko. »Z Bogom, Orenček,« je dejal in glas se mu je trgal. »Priden bodi, Orenček, in spomni se kdaj name...«

Fantje in biriči so izginili daleč doli za zelenim gozdom. Le njih petje se je še čulo in je odmevalo kakor pritajen, obupen jok... Orenček je hitel v grmovje kraj ceste. Tam se je vrgel na trato in je pritisnil svoj objokani obraz k zemlji. Tiše, vedno tiše je prihajalo iz daljave petje. Naposled pa je utihnilo popolnoma. Preko gozda je zavel takrat veter. Stresle so se veje, in velo listje je zašumelo in je padalo na zemljo. Orenček pa je še vedno ležal na trati in je ihtel obupno, krčevito.

Naposled pa je vendar vstal in se je napatil proti domu. Mati je vila v kuhinji roke in je vzdihovala. Oče in Andrej pa sta hodila po izbi in sta gledala mračno predse. Orenček se je stisnil k peči v kot in je ždel tam tiho in nepremično. Dobro se je zavedal, da Jerneja najbrže ne bo več nazaj. Kajti vojska je na Laškem, in v vojski padajo svinčenke kakor toča. In kako naj ostane Jernej nepoškodovan? Kako? Svinčenk je v bitki kakor toče, in kri teče v potokih.

»Devica sveta, brani ga!« je vzdihnil Orenček bridko in je umolknil spet. Sirota je bil Orenček. Njegova uboga mati je prišla z njim h Kosmaču in se je udinjala za deklo. Priložno je prišla Kosmaču, ker je bila tiha in pridna in je delala nepretrgoma od ranega jutra do pozne noči. Skrbno je pazila na svojega malega sinka in ga je ljubila, o, tako ljubila! Davno je že bilo to. Orenček se komaj spominja tistega dneva. Samo tistega dneva se pa še spominja, ko so odnesli njegovo mamico iz hiše. Lep zimski dan je bil, in tedaj so rekli, da je umrla mamica. Odnegli so jo na pokopališče, in Orenček je ni videl nikdar več. A tudi od tedaj naprej se mu ni godilo slabo na Kosmačevem domu. Radi so ga imeli vsi, ker je bil vesel in šegave narave. Kosmač in njegova žena sta ravnala z njim kakor

z lastnim otrokom. A tudi Andrej in Jernej, edina Kosmačeva sinova, sta ga imela rada. Posebno pa Jernej, ki je bil štiri leta starejši od njega. Niti brata se ne mcreta tako rada imeti, kot sta se imela Jernej in Orenček. In zato je bilo Orenčku tudi tako hudo, ko so odgnali ubogega Jerneja k vojakom.

Vso jesen in vso zimo je vladala potem v Kosmačevi hiši tiha žalost za Jernejem. Orenček je odšel spomladi na planino, past vaško drobnico. Pasel je tam gori in je žvižgal in prepeval veselo. Toda včasih se je domislil Jerneja. In tedaj je umolknil sredi vesele pesmi. Glavo je povetil, pa je premišljeval, kako se godi zdaj Jerneju. Užalostil se je tedaj pastirček. Oj, kje je zdaj Jernej? Morda ravno na krvavem bojišču in se bori s hudobnimi, verolomnimi Lahi? Morda je padel ravno zdaj, zadet od svinčenke, in njegova srčna kri moči črno, sovražno zemljo... Tako je mislil pastirček Orenček, v srcu ga je zbolelo, da je vzdihnil žalostno in bolešno.

Pa je sedel nekega dne tako kraj planine. Iz misli ga je zbudilo šelestenje suhe trave kraj rušja. Ozrl se je tedaj, in od začudenja so se mu odprle oči široko. Hej, kaj je mogoče? Kdo pa stoji tam kraj rušja? Ali ni to Jernej? Ali ni to Jernej, ki stoji nedaleč od njega in gleda naravnost nanj? — In Orenček ostrmi, in zdi se mu, da sanja. Pomane si oči, pa pogleda spet tja v rušje. Resnično: tam stoji Jernej v raztrgani, razcapani obleki in gleda naravnost na Orenčka. — Tedaj pa se prestraši pastirček. »Kaj, če je umrl Jernej? Kaj, če je prišel zdaj njegov duh k meni po slovo?« — Tako je pomislil pastirček, in mraz ga je izpreletel. Pokrižal se je trikrat pobožno; a tedaj je mignil Jernej z roko in je zaklical na glas: »Orenček! Ali slišiš?«

Ko je pastirček zaslišal ta dobroznani glas, se je pomiril. »Resnično — Jernej je, živi Jernej,« je dejal sam sebi, in radost ga je obšla. Naglo je hitel dol v rušje in je prijel Jerneja za roko. In tedaj je izvedel vse. Pobe gnil je bil Jernej od vojakov, ker se mu je tam hudo godilo in se mu je tako zelo tožilo po domu. Sredi viharne, črne noči je pobe gnil iz tabora in se je napatil naravnost proti domačim goram. Srečo je imel in nihče ga ni zasledoval. Pred tremi dnevi je prišel do snežnikov in si je izbral črno lopo pod Prisankom za zavetišče. Živel bo tu samoten, a vendar srečen. Saj je doma — na ljubih gorah je zdaj. A po gorah je hrepenel tako gorko doli na vročih laških ravninah.

Vesel je bil Orenček, ko je govoril spet z dragim Jernejem. Še tisti večer pa je izginil Orenček s planine, da ni vedel nihče, ne kam, ne kod. V temni noči je potrkal na okno Kosmačeve hiše. Mati je odprla okno in je spoznala vsa začudena Orenčka. »Kaj pa je? Kaj se je pa zgodilo?« je zavprašala osuplo.

»Odprite vrata, mati,« je zasopel pastirček Orenček. »Povem vam vse — vse vam povem, in veseli boste, mati, res veseli.«

Mati je cdprla vrata, in Orenček je smuknil v vežo. Ves zaripel in v pretrganih stavkih je pričel praviti veselo novico, da se je vrnil Jernej in da se zdaj skriva v črni lopi pod Prisankom. Mati ni mogla verjeti tega,

a naposled jo je Orenček le prepričal. In tedaj se je oddahnila mati globoko. Roke je sklenila in je pogledala s hvaležnim pogledom kvišku. »Hvala ti, dobrotni Bog,« je vzdihnila. »Gorečo prošnjo si mi uslišal in si mi poslal sina nazaj. O, hvala ti.«

In še dolgo sta potem kramljala z materjo potihoma v veži. Ko so se pa začele nagibati zvezde, je odšel pastirček Orenček. Na hrbtu je nesel težak nahrbtnik, da se je kar krivil pod njim. A pastirček ni čutil teže. Naglo in radostno je stopal skozi vas, ki je še spala v božjem miru. Le tuintam je zapel s čistim glasom petelin in se je oglasil hripav pes. Pastirček Orenček je pa stopal po kameniti poti in je žvižgal veselo pesem.

»Hej, to se bo razveselil Jernej!« je govoril sam s sabo in se je smejal veselo. »Prinesem mu obleke in tudi živeža mu prinesem... Hej, to se bo razveselil revež!«

In pastirček Orenček je poskočil in je zavriskal radostno in glasno. Nato je pa stopal naglo naprej in se je vedno bolj bližal snežnikom, ki so se dvigali orjaški v kotu. Zavela je mrzla sapa, in zvezde na nebu so bledele vedno bolj. Pastirček je pa še vedno prepeval, ko je lezel po strmih bregu navzgor. Šel je po stezi skozi mračni, rosní gozd in ni čutil najmanjše utrujenosti. Dospel je do vrha, ko se je začelo daniti. Za hip se je ustavil in si je obrisal z rokavom pót z obraza. Ozrl se je na snežnike, ki so stali tik pred njim. Ravno so bili zažareli. Navdal jih je živi ogenj, da so se blesteli v rožni barvi in so svetili daleč, daleč v še mračne doline.

»Juhuhu!« je zavriskal pastirček Orenček, da je odmevalo krogin-krog. Tam doli na planini so se oglasili živinski zvonci in so prijetno pritrkavali v hladno, rosno jutro. Pastirček se je obrnil, pa se je spustil naglo po bregu proti planini. Dospel je do velike, prostorne kočé, ko je ravno odpirala planšarica Urša težke, lesene duri.

»O, ti nesrečni otrok ti!« ga je pozdravila stara planšarica, ki je bila napol gluha. »No, kje si se pa ti klatil? Há? Vso noč te ni bilo. Na, jaz sem pa skrbela, da nisem mogla zatisniti oči. O, ti paglavec nesrečni.

Pastirček Orenček se je zasmel. »Ne bodite hudi, teta Urša!« je dejal. »Teta Urša, o, teta Urša! Doma sem bil — snoči sem šel, pa sem se vrnil ravno zdaj. Ne bodite hudi, teta Urša! Nikoli več znabiti ne napravim tako, teta Urša, o, dobra teta Urša!«

Planšarica se je namrdnila in je zagodrnjala nekaj, česar pa pastirček ni razumel. Splazil se je na podstrežje in je skril tam v varen kot polní nahrbtnik. Potem je pa stopil vun pred kočó. Umil se je v koritu in je posrebal skledico mleka, ki mu ga je postavila planšarica na klop. Nato je vrgel preko hrbta usnjeno malho in je vzel v roko dolgo palico. Stopil je sred planine, pa je začel zazavati: »Hôja — u — hohó...«

Gori v gostem ruševju pod širnim snežiščem so mu pričele žvenkljati ovce. Pastirček Orenček je pa plezal po strmini navzgor in je izgínil kmalu med ruševjem. Le njegovo veselo petje se je še razlegalo po širni, zeleni planini...

(Dalje.)

